

CIOROLIȚA, CIOROLESA, CIURLICATUL – VECHI OBICEI DIN ZARANDUL DE MUNTE

CECILIA MONICA DUȘAN

Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
monicadusan@yahoo.com

Cuvinte cheie: obiceiuri și tradiții din Zarand, ritualuri de înnoire a timpului, practici magice, cult solar, alaiuri de mascați

Keywords: habits and traditions of Zarand, renewal rituals of time, magical practices, solar cult, carnival mask

Lucrarea prezintă un vechi obicei specific Bucovinei, Sălajului, Maramureșului, obicei pe care îl regăsim și în arealul Zarandului de Munte sub denumirile de Cioroliță, Ciorolesă, Ciuralexă sau Ciurlicat. Cu vechi origini precreștine, obiceiul înmănușează o serie de practici și ritualuri cu rol fertilizator, de influențare a norocului și a belșugului, a sănătății și de purificare a spațiului.

Sărbătorile cu ritualurile și obiceiurile cele mai variate sunt cuprinse în perioada dintre Ajunul Crăciunului și Sf. Ion, cu accent pe marile sărbători din acest interval, și anume Crăciunul, Anul Nou și Boboteaza. Este perioada din an considerată a fi cea mai propice pentru previziuni legate de viitor, soartă, noroc, vreme, dar și pentru influențarea norocului, a sănătății și a prosperității. Anul Nou în care se intra era un timp necunoscut care putea să aducă atât bucurii cât și nenorociri. De aceea, orice practici care puteau anunța din vreme aceste întâmplări sau care le puteau influența, erau binevenite.

Astfel, se urmărea comportamentul animalelor, al păsărilor, felul cum arde focul în vatră, cum se ridică fumul, cine sunt persoanele care intră primele în casă în Noul An, visele etc. Tuturor acestora li se adăugau, așa cum am spus, o seamă de ritualuri de influențare a norocului și a belșugului, dar și de purificare a persoanelor din familie, a locuinței și a gospodăriei în întregul ei, cu tot cu animale și terenuri.

Civilizațiile primitive urmărind alternanța anotimpurilor, a zilelor și a nopților, a anotimpurilor secetoase și a celor ploioase, a frigului și a căldurii, a soarelui și a lunii au ajuns la o viziune ciclică asupra timpului, cu perioade repetabile și egale, de ordinul zilelor, lunilor și al anilor. De aceea, Anul a fost privit ca un zeu major, uneori ca personificare a Soarelui, sau cu nume concret de Ianus, Zeus, Saturn, Mitra sau Iisus.

Anul Nou are atributele perfecțiunii creației primordiale, perfecțiunea începuturilor, a „vârstei de aur” cum o numește Mircea Eliade. Îndepărtarea de ziua care marca noul ciclu calendaristic însemna și pierderea perfecțiunii inițiale. Ordinea primordială de la începutul Creației, tinde să se transforme iar în Haos. Atât timpul, cât și întreaga lume, devin impuri. Anul, sau zeul care întruchipează timpul, îmbătrânește, degenerază, își pierde treptat perfecțiunea inițială. El moare la solstițiul de iarnă, odată cu soarele căruia îi scade puterea, pentru a se naște iar, purificat, cu puterile refăcute.

Toate obiceiurile și ritualurile legate de moartea „anului vechi” și nașterea „anului nou”, au ca scop unic, „renovarea simbolică a lumii”¹. Acestea constau în *acte de divinație*, adică diverse practici magice (vrăji și descântece) având în special ca scop aflarea ursitului, *acte de propițiere*, ce constau în urări de sănătate, belșug, ani mulți, precum și *acte de profilaxie și purificare* ce au rolul de a alunga spiritele malefice care provoacă îmbolnăviri, accidente, pagube în gospodărie și alte neplăceri.

În materialul de față ne vom referi la toate aceste *acte* sau practici pe care le regăsim în obiceiul *Ciurlicatului* în localitatea Basarabasa, dar și în alte localități ale Zarandului de Munte, cu numele de *Ciorolița*, *Ciorolesa*, *Ciorolexa*, practici care au loc în jurul sărbătorii de Bobotează.

Practicile de izgonire a spiritelor rele se efectuau *ocazional*, în cazul unor epidemii în rândul oamenilor sau al animalelor, a unor invazii de insecte asupra culturilor, și *periodic* la începutul unui nou ciclu calendaristic (an, anotimp). „Astfel, actele de profilaxie periodică concentrate în ciclul sărbătorilor de iarnă și la alte sărbători de peste an, cuprindeau un întreg arsenal de practici arhaice: luminații, trecerea vitelor prin foc, sărirea peste foc, fumigații, arderea rășinii și a unor produse urât mirositoare, stropirea cu apă, scăldatul în râu, ungerea cu usturoi a ușilor, ferestrelor, vitelor și oamenilor, producerea zgomotelor cu ajutorul bicelor, tobelor, buciurilor, strigătelor etc. Alungarea spiritelor malefice cuibărite în anotimpul friguros și, mai ales, la debutul ciclului de sărbători menite să înnoiască anul, se efectua cu predilecție în perioada cuprinsă între Anul Nou și Bobotează”².

Acestor practici ancestrale li se adaugă astăzi obiceiul creștin de purificare a caselor și a locuitorilor, prin stropirea acestora de către preot și dieci cu apă sfințită, în zilele premergătoare Bobotezei.

Toate apele, atât cele stătătoare cât și cele curgătoare, sunt considerate sfințite după ce preotul face slujba de sfințire a apelor în ziua de Bobotează. De aceea, cu ani în urmă era obiceiul în Zarand, ca în zorii zilei de Bobotează oamenii să se scalde în râurile din apropiere, pentru a fi feriți de boli tot anul, pentru a se purifica, adăugăm noi³.

Sărbători precreștine care erau dedicate unor divinități protectoare ale apelor sau care vindeau și aduceau prosperitate și fertilitate întâlnim în antichitate și la romani, cu denumirea de *Carmentalia* și *Juturnalia*. Astfel, Carmenta (ce se traduce prin *farmec*, *cu cântec*) era considerată „o zână a profețiilor și a vindecărilor cu apă prin băutură și scaldă, dar și prin prezicerea unor sentințe”⁴. Iar Juturna era zâna izvoarelor și a apelor, soața lui Ianus, investită cu puteri de vindecare a bolilor și de binecuvântare⁵, cele două zâne fiind sărbătorite în Roma antică în data de 11 ianuarie.

Tot un obicei care însumează practicile și obiceiurile de Bobotează enumerate mai sus, este și cel al *Ciurlicatului*. Astfel, ne informează Maciu Tiberiu, că în copilărie, îi plăcea ca în seara de Bobotează să „umble cu *ciurlicatu* pă-n ocol, pă la iortoane (acareturi). Făcea buna o *păpușă* (o legătură, un mănunchi) din mlădițe de la pomii roditori din grădină, în care pune și o creangă de drimoc, în mijloc o lumânare, și pă toate le lega cu un cingeu (ștergar). Pă o lopată să pune jar și tămâie cu care să afumau șura, grajdu, casa, ocolu... Noi (copiii) duceam într-o mână *păpușa cu lumânarea*

¹ Ghinoiu 2004, p. 134.

² Ghinoiu 2004, p. 160-161.

³ Informator: Trifa Sabina (82 de ani, Ribîța, 2018).

⁴ Marienescu 2008, p. 61-62.

⁵ Marienescu 2008, p. 63.

aprsă în mijlocu ei, și în altă mână, o legătură de cingătaie (talângi, clopote). Buna lua apa sfințită adusă de la biserică și grăunțe: grâu, orz, cucuruz. Când treceam pă su fereștile căsii strigam cât puteam: - *Bună sara, lu Sânciion!* Buna stropea păstă tăt cu apă sfințită și arunca păstă animale cu grăunțe, să fie spor în tăce, în anul care vine (Pl. III/2).

Noi, pruncii, când ajungeam la cocină le strigam porcilor: - *Bună sara, lu Sânciion! Numa să fiți frumoși și grosoci!* (grași). La cotețul găinilor strigam: - *Bună sara, lu Sânciion! Numa să ouați, să nu cotcorezați!* Iar la grajd, strigam vacile pă nume: - *Viră! Bună sara, lu Sânciion!; Ceșă! Bună sara, lu Sânciion!* Pă fiecare vacă o strigam tăt așa”⁶ (Pl. IV/1).

Aceiași obicei îl regăsim descris de Mirela Legrand Stoia, obicei care se practica cu ani în urmă în localitatea Ormindea, comuna Băița, tot în zona etnografică a Țării Zarandului.

Aflăm astfel, că la Ormindea, în seara de Bobotează se umbla cu *Ciorolesa*. Înainte de sărbătoare se făcea „un colac mare, din aluat acru, găurit la mijloc – simbol solar – format din două *sucituri* împletite, și una singură pe margine. Între împletituri se pun monede. Într-o cană se ia grâu și sare, apoi pe o lopată se așează jar. Cu acest jar peste care se pune găinaț și tămâie se afumă grajdul și fiecare vită în parte. Cu mâna se aruncă grâu și sare peste vaci, zicându-le: - *Câte paie (figle) pă grajdi,/Atâtea vaci să fie-n grajd*”.

Odată cu *Ciorolesa* se coc și niște colăcei mici (din două împletituri), numiți pcizărăi; se dă câte unul fiecărei vaci din grajd, apoi cel care a dus *ciorolesa* se oprește la fereastră zicând: „- *Bună sara, lui Sâmpțion! - Sara bună! - Aveți purici în casă? - N-avem că i-am trimis după popa și după dieci*”⁷.

După ce se repetă dialogul respectiv de trei ori, se intră în casă și se pune colacul numit *ciorolesă*, pe masă și fiecare membru al familiei rupe o bucată din colac, fiecare dorind să apuce bucata cu cei mai mulți bani în ea, pentru că acela va fi cel mai norocos în anul care abia a început⁸.

Prezența colacului, la Ormindea cu denumirea de *Ciorolesă*, o regăsim și în obiceiul de la Basarabasa. El pare să fie „colacul plugarilor care se ținea pe masă de la Crăciun până la Anul Nou, uneori până la Bobotează, când era împărțit la cei ai casei și la vite”⁹.

Colacii sunt un substitut al omului sau al divinității. „Colacii care substituie omul sunt legați de obiceiurile din ciclul familial, cei dedicați divinității sunt legați de calendarul popular și obiceiurile calendaristice. Aceștia sunt preparați și jertfiți la moartea și renașterea divinităților sezoniere și ori de câte ori sunt invocate să alunge bolile, să aducă ploile, să căsătorească fetele etc.”¹⁰.

Referitor la *purecii* care sunt pomeniți în dialogul cu rol de purificare a gospodăriei întreținut între membrii familiei, ei au fost înlăturați odată cu trecerea preotului și a cântăreților, cu Iordanul prin fiecare gospodărie.

Astfel, tot la Ormindea, ne spune cercetătoarea Mirela Legrand-Stoia, exista obiceiul ca după ieșirea preotului din casă, după ce a stropit toate încăperile cu apă

⁶ Informator: Maciu Tiberiu (33 de ani, Basarabasa, com. Vața de Jos, 2017), Ban Chiva (89 de ani, Basarabasa, com. Vața de Jos, 2017), Maciu Măriuța (54 de ani, Basarabasa, com. Vața de Jos, 2017).

⁷ Legrand-Stoia 2012, p. 53-54.

⁸ Legrand-Stoia 2012, p. 54.

⁹ Bîrlea 1965-1967, p. 298.

¹⁰ Ghinoiu 2004, p. 144.

sfințită, gospodinele să iasă în prag cu mătura și măturând să spună: „-Nu mătur gunoiu, că mătur sărăcia și cearta din casă și trimit purecii după popa și după dieci”¹¹.

Aceeași credință exista și la Ribița, de a mătura toate relele și necazurile din casă, și bineînțeles, purecii, cu mătura, după ieșirea preotului¹². Informația respectivă o găsim și la Simeon Florea Marian: „Cum a ieșit preotul, precum și ceilalți care l-au petrecut din casă, stăpâna mătura casa după el, anume ca să nu aibă pureci peste vară”¹³.

Se observă că odată cu stropirea locuinței cu apă sfințită se realizează o curățire a acesteia de toate spiritele malefice care ar putea provoca, boli și certuri în familie, ar putea aduce nenorocul și sărăcia, dar și alte neajunsuri, cum ar fi atacul purecilor, păduchilor sau al altor animale care fac rău sau produc pagube în gospodărie. Apa sfințită și rugăciunile specifice Bobotezei trebuie să aducă spor în casă, fertilitate în holde, bucurie și sănătate.

Pentru a avea mană (rod, belșug) în holde, spor și sănătate în turmele de animale, se aruncă peste ele cu grâu, porumb sau alte semințe, utilizându-se astfel, în scopuri magice și capacitatea extraordinară a semințelor de a se înmulți, de a da rod înzecit.

În satul Ribița, tot cu scopul de a asigura protecția holdelor și a turmelor din gospodărie, de a stimula fertilitatea și a aduce belșugul, femeile obișnuiau să pună sub preșul de la ușă semințe de tot felul, pentru ca preotul, când „vine cu crucea” (cu Iordanul), să treacă peste ele și implicit, să le sfințească, ne informează Trifa Sabina¹⁴. Posibil ca aceste semințe să se fi amestecat în primăvară cu cele pregătite pentru semănat, așa cum știm de la Iusco Ileana din Ribița și David Gheorghe din Dumbrava de Jos, că se proceda cu grâul din cununa împletită la seceratul grâului, care era păstrată „la icoană” în casă, până la vremea semănatului, în anul următor¹⁵.

În alte părți ale Transilvaniei, când preotul intră în casă, gospodina aruncă înaintea lui cu boabe de cucuruz, crezând că astfel se vor oua găinile¹⁶.

O altă variantă a obiceiului semnalat la Basarabasa și Ormindea, de data aceasta performat cu mai mult zgomot și fast, este cea din satul Țebea, pe care o regăsim astăzi sub denumirea de *Ciorolița*. Același obicei este semnalat de cercetătorul dr. Dorin Petresc¹⁷, sub denumirile de *Ciuralexă*, *Chiraleisa* în localitățile din jurul Gurahonțului. De altfel, arealul obiceiului respectiv este mult mai larg, cuprinzând Bucovina, Maramureșul, Sălajul, Țara Zarandului. Cea dintâi mărturie istorică scrisă care consemnează *Chiraleisa* o întâlnim în opera cărturarului Dimitrie Cantemir *Descriptio Moldaviae* din anul 1716. Astfel, el semnalează existența unui obicei coborător din „idolii cei vechi ai dacilor” sub numele de *Chiraleisa*, cu privire la care notează: „Se potrivește cu strigarea creștinilor în rugăciunea lor *Kyrie eleison!* de unde se și trage. Stăpânul casei are obiceiul să facă la 5 făurar, în preziua Botezului Domnului, o cruce de lemn pe care o învelește cât mai frumos cu pânză albă sau cu pânză de borangic și catifea, cum poate fiecare, după averea lui, iar după Vecernie, ca într-un alai, petrecuți

¹¹ Legrand-Stoia 2012, p. 53.

¹² Informator: Dușan Mărioara (72 de ani, Ribița, 2012).

¹³ Marian 2015, p. 227.

¹⁴ Informator: Trifa Sabina (82 de ani, Ribița, 2018).

¹⁵ Informator: Iusco Ileana (70 de ani, Ribița, 2018); David Gheorghe (82 de ani, Dumbrava de Jos, com. Ribița, 2006).

¹⁶ Marian 2015, p. 222.

¹⁷ Petresc 2013, p. 89.

de o droaie de copii, o poartă prin toate casele, unde strigă foarte des, cuvântul *Chiraleisa*”¹⁸.

Se pare că denumirea de *Chiraleisa* provine de la strigătul *Kyrie eleison!* care în neogreacă înseamnă *Doamne miluiește!*, acesta fiind strigătul copiilor cu vârste de 7-12 ani, grupați în cete care însoțeau de la o casă la alta, preotul ce sfințea casele înainte de Bobotează, în Bucovina. „În foarte multe sate, atât din Bucovina cât și din celelalte țări locuite de români, este datină de a merge cu preotul nu numai cei doi inși, ci și o mulțime de băieți, ba pe unele locuri chiar și oameni bătrâni, care strigă chiraleisa sau ciuralesia, de clocotește satul dând prin aceasta de știre că preotul s-a pornit deja cu crucea prin sat [...]”¹⁹.

La Țebea, *Ciorolița* se desfășoară cu mai mult fast și zgomot. În Ajunul Bobotezei, o ceată de tineri mascați, înarmați cu tot felul de obiecte din metal menite să producă un zgomot asurzitor (talângi, mojar, tingiri, fedeie, lanțuri, butoaie mari de tablă pe post de dubă etc.) colindă ulițele satului, se opresc, chiuie și joacă la răspântii de drumuri, aprind focuri, finalizând periplul lor, la cimitirul satului, la mormântul eroului Avram Iancu.

Ceata gălăgioasă are în componența sa personaje negative ce ilustrează prin diverse măști, păcatele capitale: *bețivul*, *curvarul*, *mincinosul*, *hoțul*, *femeia adulteră*, *criminalul* etc. Toți aceștia sunt o întruchipare a spiritelor malefice care dau târcoale satului de-a lungul unui an întreg, ispitind oamenii, determinându-i să cadă în păcat. „În același timp, ceata *Cioroliței* întruchipează un personaj colectiv înzestrat cu atribute magice, destinat a alunga spiritele malefice din universul tradițional al satului”²⁰.

Ceata personajelor negative este constituită din tinerii satului care se deghizează îmbrăcându-se cu tot felul de haine vechi, în general în personaje feminine, cu rochii și basmale, iar pe față își dau cu funingine sau își trag ciorapi de mătase. Nici unuia nu-i lipsește din mână o bătă noduroasă, cu care bat pământul, focurile de la răspântii, gardurile sau pe ceilalți participanți la obicei. Tot ei intră prin curțile sătenilor, acolo unde găsesc porțile deschise. Sar, se rotesc, joacă, se aruncă pe jos, se scâlâmbăie, fac glume și măscări, saltă și strigă. Ei sunt numiți *mămuci* sau *fășangoi*²¹ (din germanul *fasching* – sărbătoare) (Pl. I/1).

O primă menționare a obiceiului respectiv apare în arhivele fostului Comitat Zărand. Astfel, un raport al oficialilor de la Baia de Criș, din anul 1786, relatează că în primele zile ale noului an, au fost consemnate semnele unei „noi Horiade”, deoarece localnicii s-au strâns într-o ceată, purtând măști și strigând ca la răscoală²².

Alaiurile de mascați erau specifice unui număr mare de sărbători antice: Leneelor, Dionysiacelor, Saturnaliilor, Carmentaliei și Juturnaliei sau Calendelor lui Ianuarie. „[...] măștile, devenite astăzi un subiect de sociologie, de istorie și filozofie a culturii, au avut semnificații precise în marcarea timpului calendaristic (anual) și a timpului uman (veacul de om). Ele ne dezvăluie momente din rituri străvechi ale fertilității, componente ale magiei imitative folosite la tehnica vânătorii sau pentru invocarea ploii, legătura venerată cu lumea strămoșilor transformată în cea temută a

¹⁸ Cantemir 1978, p. 199.

¹⁹ Marian 2015, p. 220.

²⁰ Petresc 2013, p. 90.

²¹ Informator: Popa Daniel (45 de ani, Țebea, com. Baia de Criș, 2019).

²² Petresc 2013, p. 90.

spiritelor, măștile au trecut apoi prin etapele succesive ale dansului ritual și ale spectacolului îmbrăcând nesfârșit de variate forme”²³ (Pl. I/2).

După cum se observă, întregul obicei reunește acte de purificare și profilaxie prin intermediul focurilor aprinse la răscruci de drumuri, răscrucile fiind primele expuse la atacul forțelor malefice, al zgomotelor asurzitoare și al dansurilor haotice, macabre, de tip șamanic. Tuturor acestora li se adaugă strigătul cu rol de incantație magică: *Ciorolița!*

Ciorolița este un obicei precreeștin practicat în perioadele de înnoirea timpului, pentru că, așa cum aminteam inițial, în trecut orice sfârșit de perioadă calendaristică, dar în special cea de sfârșit de anotimp sau an, avea un caracter nefast, care trebuia anihilat printr-o serie de ritualuri cu caracter magic, dar și de purificare, profilaxie și propitiere. Timpul nou trebuia curățat de toate energiile negative acumulate în trecut, și ajutat să „crească” sănătos, viguros și prosper. „Deoarece Anul Nou este o reactualizare a cosmogoniei, el implică *reluarea Timpului de la începuturile sale*, adică refacerea Timpului primordial, a Timpului *pur*, cel care exista în momentul Creației. Anul Nou era așadar un prilej pentru *curățirea* de păcate și alungarea demonilor sau măcar a unui țap ispășitor. [...]. Acesta este și sensul purificărilor rituale: *o ardere*, o anulare a păcatelor și a greșelilor individului și ale comunității în ansamblu, și nu doar o simplă purificare”²⁴.

Înnoirea timpului a fost pusă mereu pe seama Soarelui, pe creșterea și descreșterea luminii acestuia. Solstițiul de iarnă marca moartea și nașterea Soarelui, și odată cu el nașterea Timpului Nou.

De aceea focurile care se aprind la solstiții sunt menite să susțină puterea Soarelui. „Focurile solstițiale pot fi considerate încercări ale oamenilor de a ajuta soarele: să-l mențină la aceeași înălțime pe boltă la solstițiul de vară și să-l sprijine la urcușul său pe cer la solstițiul de iarnă. Nimic mai logic pentru mentalitatea arhaică decât aprinderea focurilor în momentele când căldura și lumina marelui astru începeau să scadă sau să crească”²⁵.

La Țebea, în trecut, în timpul *Cioroliței*, pe lângă focurile aprinse la răscrucea drumurilor, se slobozeau pe dealuri roți de car învelite în paie, cărora li se dădea foc²⁶. Din cele mai vechi timpuri roata, cercul, au fost simboluri ale soarelui. Aruncarea pe dealuri a roților în flăcări vine să întărească și să susțină faptul că acest obicei era menit să glorifice și să susțină Soarele, lumina și căldura pe care acesta le răspândea.

În spațiul carpato-danubiano-pontic este atestat arheologic cultul Soarelui, încă din neolitic, iar cultura noastră populară păstrează numeroase reminiscențe ale acestui cult. De aceea, acest obicei al *Cioroliței*, *Ciurlicatului*, *Ciorolesei*, *Ciuralexiei* etc., în arealul zărândeian pare să fie o continuare a ritualurilor de înnoire a timpului, specifice totodată cultului Solar, ritualuri menite pe lângă rolul de purificare și profilaxie a timpului și spațiului, să „ajute” la „nașterea” Soarelui și „creșterea” radiației sale (Pl. II/2).

Focurile aprinse la răscruci de drumuri sau în gospodărie, lumânările purtate în mâini odată cu *Păpușa luminilor* aveau și această menire de a ajuta soarele să-și sporească lumina, să-și regăsească forțele pierdute de-a lungul unui an întreg de drumuri pe bolta cerească (Pl. III/1).

²³ Ghinoiu 2004, p. 156.

²⁴ Eliade 2017, p. 61.

²⁵ Ghinoiu 2004, p. 148.

²⁶ Informator: Zeriu Dorin (53 de ani, Țebea, com. Baia de Criș, 2019).

Păpușa luminilor, confecționată în ajun de Bobotează în satele din jurul localității Gurahonț, sau *Păpușa Ciurlicatului*, la Basarabasa, constituie unul dintre elementele cu funcție totemică din cadrul ritualului analizat, totem ce cuprinde elemente simbolice ale fertilității, belșugului și sănătății atât pentru animalele din gospodărie, pentru holde și livezi, cât și pentru oameni.

Această *păpușă* era confecționată din mlădițe luate de la toți pomii din livadă cărora li se adăuga o creangă de *drimoc*. Drimocul sau dârmozul este un arbust din familia *caprifoliaceae*, cu denumirea latină *viburnum lantana*, cu flori albe asemănătoare celor de soc, arbust pe care credințele populare îl investesc cu puteri magice, fiind prezent în diverse ritualuri. Întregul mănunchi era legat cu un ștergar țesut, iar în mijlocul lui se punea o lumânare aprinsă.

Așa cum am amintit și mai sus, această *păpușă* avea rol fertilizator și de sănătate. Se pare că în antichitate, tinerii candidați la inițiere în diverse mistere purtau în mâini un mănunchi de mlădițe, în conformitate cu proprietatea mlădițelor de a prinde rădăcini, a crește și a rodi. Și la Basarabasa, *păpușa* este purtată de copiii din gospodărie. Putem astfel deduce vechimea de milenii a acestui obicei.

În legătură cu obiceiul *Ciurlicatului de la Basarabasa*, comuna Vața de Jos, este necesară explicarea cuvântului *ciurlicat*. Acesta este un regionalism și provine din verbul *a ciurlica*, ce înseamnă a umbla repede și fără o țintă exactă, a umbla de colo-colo, sau de a umbla fără rost. În ritual se merge într-adevăr în jurul casei, prin curte, la cotețe, la grajd, la cocină, chiar în grădină, fără să se respecte cu strictețe un anume parcurs.

Maciu Măriuța din Basarabasa ne informează că atunci când în casă exista o fată de măritat, sau mai ales atunci când fetei îi cam trecuse vremea măritişului, după ce se întorceau cu *Păpușa Ciurlicatului* din gospodărie, aceasta se așeza pe capul fetei respective și se desfăcea fir cu fir, pentru ca fata să aibă în anul acela noroc la măritiş (Pl. IV/2).

Și în acest ritual se pot observa proprietățile magice, fertilizatoare și de noroc cu care era investită această *păpușă*.

„Din firul de drimoc care fusese pus în *păpușă*”, spune Maciu Tiberiu, „bunica ne făcea fiecărui copil din casă câte o cruce mică pe care ne-o prindea în piept și una pe care o punea pe ușa grajdului”.

Crucea se realiza prin trecerea acului cu ață roșie *prin inima lemnului*, drimocul având un lemn foarte moale în interior, asemănător lemnului de soc. Această cruce era purtată de copii până când auzeau cucul cântând. Când auzeau pentru prima dată în acel an cucul cântând, copiii alergau după cuc pentru a-i da crucea să o poarte el în cioc²⁷.

Drimocul fiind un arbust investit cu puteri magice, el este pus în pieptul copiilor pentru a fi apărați pe tot parcursul iernii de boli, iarna incidența acestora fiind mai mare, dar și de alte influențe nefaste, de vrăji sau deochi, pentru vigoare și sănătate. Și crucea pusă pe ușa grajdului avea menirea de a apăra vacile de moroi care le fură laptele sau de alte influențe malefice care le pot îmbolnăvi.

De asemenea, se observă similitudinea acestui obicei cu cel al mărtişorului și cel din urmă având un rol identic. Probabil că și obiceiul *crucii de drimoc* a fost specific datei de 1 martie, când se celebra în trecut Anul Nou, mutându-se acest obicei în iarnă odată cu modificarea datei de începere a Noului An. Această modificare a începutului de An, de la 1 martie, la 1 ianuarie s-a produs imediat după cucerirea Daciei de către

²⁷ Informator: Maciu Tiberiu (33 de ani, Basarabasa, com. Vața de Jos, 2017).

romani. Dominația romană se pare că a fost suficient de lungă încât autoritatea administrativă și militară să generalizeze calendarul oficial. Bineînțeles aceasta nu s-a făcut uniform, calendarul având în popor numeroase elemente care îl diferențiau de calendarul standard al Romei.

Din toate datele și informațiile prezentate mai sus, reiese că obiceiul *Chiraleisa* menționat pentru prima dată de Dimitrie Cantemir în lucrarea sa *Descriptio Moldaviae*, în anul 1716, îl regăsim și astăzi practicat în unele localități din arealul Zarandului de Munte sub denumirile de *Ciorolița*, *Chiralesa*, *Ciuralexă* sau *Ciurlicatul*. Obiceiul pare să aibă o vechime de milenii, așa cum subliniază chiar Dimitrie Cantemir, precizând că el vine din vremea dacilor, fiind specific momentelor de înnoire a timpului. Datorită vechimii sale, el s-a îmbogățit cu elemente de ritual preluate sau care sunt comune și altor sărbători, cum ar fi alaiul mascaților și a focurilor de la Țebea, a *Păpușii Ciurlicatului* și a *crucii de drimoc* de la Basarabasa, cărora li se adaugă elemente de practică creștină (stropirea cu agheasmă a întregii gospodării) specifice Bobotezei (Pl. II/1).

Toate aceste obiceiuri sau elemente de ritual aduc date importante despre credințe, mentalități și vechi practici ale poporului nostru, conturând o anumită spiritualitate a acestuia de forma unui *creștinism cosmic*, cum îl numea Mircea Eliade, o spiritualitate specifică românilor, demonstrând încă o dată, dacă mai era nevoie, vechimea lui pe aceste locuri.

Bibliografie

Bîrlea 1965-1967	– O. Bîrlea, <i>Colindatul în Transilvania</i> , în <i>AMET</i> , 1965-1967, p. 247-304.
Cantemir 1978	– D. Cantemir, <i>Descrierea Moldovei</i> , București, 1978.
Eliade 2017	– M. Eliade, <i>Sacrul și profanul</i> , București, 2017.
Ghinoiu 2004	– I. Ghinoiu, <i>Sărbători și obiceiuri românești</i> , București, 2004.
Legrand-Stoia 2012	– M. Legrand-Stoia, <i>Sub aripa timpului</i> , Deva, 2012.
Marian 2015	– S. F. Marian, <i>Sărbătorile la români</i> , vol. I, București, 2015.
Marienescu 2008	– A. M. Marienescu, <i>Sărbătorile și datinile romane vechi</i> , vol. I, București, 2008.
Petresc 2013	– D. Petresc, <i>Martori ai spiritualității zărândene</i> – „Ciorolița” de la Țebea, în <i>Miorița</i> , 18-19, 2013, p. 88-91.

1

2

Pl. I. 1. Măști; 2. Ceata măștilor oprită la ultima casă din sat, unde participanții sunt omeniți cu mâncare și băutură (Foto: 1-2 – B. Dușan)

1

2

Pl. II. 1. Jocul măștilor în bătătură. Pământul este bătut cu ciomagul, în ritmul dubelor;
2. Mascații intră prin șură, grajd, casă, pentru a alunga spiritele rele cu ciomagul (Foto: 1-2 – B. Dușan)

1

2

Pl. III. 1. La poduri și răscruci de drumuri, ceata mascaților este întâmpinată cu focuri mari;
2. Umblatul cu *Păpușa Ciurlicatului*. Stropirea grajdului cu apă sfințită (Foto: 1-2 – B. Dușan)

1

2

Pl. IV. 1. *Ciurlicatul* la cotețele de găini; 2. Desfacerea *Păpușii Ciurlicatului* în creștetul fetelor de măritat (Foto: 1-2 – B. Dușan)

***Ciorolița, Ciorolesa, Ciurlicatul – an Old-Custom, Usually to be Found in the
Zarand Mountainous Area***

Abstract

All the customs and rituals related to the death of the “old year” and the birth of the “new year” have as their unique purpose the “symbolic renovation of the world”.

These consist in acts of divination, namely various magical practices (charms and incantations), having in particular the purpose of finding the fated/foredoomed, the propitiation acts, consisting of health wishes, abundance, many years, as well as prophylactic and purification acts that have the role of chasing away the evil spirits that cause illness, accidents, household damage and other inconveniences.

In this paper we refer to all these acts or practices retrieved in the custom of Ciurlicat in Basarabasa village, but also in other villages of the Zarand mountainous area, customs known as *Ciorolița*, *Ciorolesa*, *Ciorolexa*, practices that take place around the celebration of Epiphany/Twelfth Day.

The practices of chasing away the evil spirits were occasionally made in the case of human or animal epidemics, invasions of insects on crops, and periodically at the beginning of a new calendar cycle (year, season). Those prevention acts included a whole range of archaic practices: fire, fumigation, passing cattles through fire, jumping over fire, burning incense or other substances, splashing water, bathing in the river, making noise using various instruments. The chasing out of evil spirits through these purification practices was especially performed between the New Year and the Epiphany, as can be seen in this case (Pl. I-IV).

To these ancestral practices is added today the Christian custom of purifying homes and its inhabitants by sprinkling them by the priest and diacons with sanctified water on the days before the Epiphany.

All these acts and rituals are found today in the custom of *Ciurlicat* in Basarabasa, the custom of *Ciorolesa* in Ormindea, the custom of *Ciorolița* from Tebea and the custom of *Ciorolexa* in the area of Gurahonț. It is actually the same custom, practiced by Epiphany with some differences of approach, ritual, depending on the village.

Thus, in Basarabasa, on the evening of Epiphany, the children in the house together with their grandparents go through the household, they surround the house, the stable, the hogsty, the hen's roost, wearing bells a bundle of branches taken from the trees of the orchard, to which are added a drizzle branch and a burning candle (*The Puppet of the Ciurlicat*), a shovel with jerk and incense, holy water and grains. While they throw grain and holy water over the animals and the inhabitants, they are wished to have health and a good crop in the year that has just begun.

At Ormindea the ritual is the same, missing only the bundle of branches (*Puppies of the Ciurlicat*). In the big coil, braided, with a hole in the middle (as a solar symbol) that we find in Basarabasa, people introduce some coins. After they walked through the courtyard sprinkling it with holy water, the inhabitants returned to the kitchen and broke from the sweet bread called here *Ciorolesă*, hoping that in that piece they would find as many of the coins inserted into the dough, believing they would have good luck that year.

In Tebea, the ritual is designed to purify and renew the whole community, the whole village area. That is why many fires are lit at the crossroads and a group of masked young men, go through the whole village making great noise by hitting some

metal objects, shaking off the bells, blowing the horns and hitting with their bats the gates, the fences, the fires, the footbridges, and even the feast participants. During the ritual, they also call the word *Ciorolița*, considered to be a magical word.

The habit of Gurahonț is similar to the one from Bsarabasa, distinguished by the fact that *the Puppy of the Ciurlicat* is called *the Puppet of Light*.

Considering the informations above, it is clear that the *Chiraleisa* custom, mentioned for the first time by Dimitrie Cantemir in his work *Descriptio Moldaviae* in 1716, is still found in some villages in the Zarand mountainous area, under the names of *Ciorolița*, *Chiralesa*, *Chiralexă* or *Ciurlicat*. The custom seems to be old for millennia, as Dimitrie Cantemir even points out, specifying that it comes from the Dacian times, being specific to the moments of renewing the time. Due to his old age, he was enriched with ritual elements taken over or common to other feasts, such as the masks and fires show from Țebea, the Basarabsa Ciurlicat Puppets, to which are added elements of Christian practice (sprinkling the entire household with holy water), specific to the Epiphany.

Translation: R. M. Clej

List of Illustrations

Pl. I. 1. Masked people; 2. The group of the masked people stopped at the last house in the village, where the participants get food and drink (Photo: 1-2 – B. Dușan)

Pl. II. 1. The playing masks in the yard. The earth is beaten with the bat in the rhythm of the drums; 2. The masked go through the barn, the stable, the house, to expel the evil spirits, with the bat (Photo: 1-2 – B. Dușan)

Pl. III. 1. At bridges and crossroads, the masked group is met with great fires; 2. *The Ciurlicat's Puppets* walking. Splashing the stables with holy water (Photo: 1-2 – B. Dușan)

Pl. IV. 1. *The Ciurlicat* in the hen-coops; 2. The undressing of the *Ciurlicat's Puppets* in the top of the marriageable girls (Photo: 1-2 – B. Dușan)